

ρέσκει. Καὶ ἡ μὲν φύσις καὶ ἰχὺς τῆς φαντασίας τοιαύ-
 τα. Νυνὲ δὲ καιρὸς εἶναι νὰ ἰδῶμεν καὶ ποίαν ἐπίρ-
 ροίαν ἔχει ἐπαύω εἰς τὴν δὴδαιμονίαν τῆ ἀνθρώπου,
 καὶ πρῶτον ὁποίαν μετοχλῶ ἔχει εἰς τὰ κακὰ τῆς
 ψυχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐπίρροια τῆς Φαντασίας ἐπαύω εἰς τὰ
 κακὰ τῆς ψυχῆς.

Εἴρηται πολλάκις (Λογικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'.
 Κεφ. Β'. καὶ Μεταφυσικ. Μέρ. Α'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'.
 Ἀ' ρ. θρ. Β'.) ὅτι αἱ ἡδοναὶ καὶ αἱ ἀλγηδόνες, τὰ ἀ-
 γαθὰ καὶ τὰ κακὰ, ἄλλα μὲν λέγονται σωματικά
 ἢ φυσικά, ἄλλα δὲ ψυχικά ἢ ἡθικά· καθ' ὃ ἡθελε
 τύχη νὰ ἔλκυν θελασότερον τὴν ἀρχιῶτων, ἢ ἄπο
 τὰς ἐν τῷ σώματι προσβολὰς, ἢ ἄπο τὰς ιδέας καὶ
 τὰ ἐσωτερικά αἰθήματα τῆς ψυχῆς.

Εἴρηται προσέτι (Μεταφυσικ. αὐτόθι) ὅτι μ' ὅ-
 λον ὅπῃ τὰ ὀνόματα ἀγαθὸν καὶ κακὸν κυρίως ση-
 μαίνεν ἐκεῖνο, ὅπῃ ἔχει φύσιν νὰ παράξῃ μίαν ἡ-
 δονῶν, ἢ μίαν ἀλγηδόνα· εἰς τὴν τετεμμηῶνω ὅμως
 ὀμιλίαν τὰ μεταχειρίζονται πολλάκις εἰς τὸ νὰ ἐκ-
 φράξεν ὄχι τὸ αἴτιον τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνας,
 ἀλλ' αὐτῶν τὴν ἡδονῶν καὶ τὴν ἀλγηδόνα· καὶ εἰς
 ταύτῶν τὴν διττῶν ἐκδοχῶν θέλωμεν μεταχειρισθῆ καὶ
 ἡμεῖς ἀδαφόρως τὰς τῆς ὄρας εἰς κάθε θέλῆσασιν,
 ὅπῃ δὲν ἀπαιτεῖ ἢ ἀκείβεια νὰ προσδιορίσωμεν τὴν
 κυρίαν καὶ ἰδιαιτέραν σημασίαν των.

Λοιπὸν ὁποῖος δευτείνεται ὅτι τὰ κακὰ, ἢ αἱ ἀλ-
 γηδόνες τῆς ψυχῆς ἡρτῶνται τὰ θελασότερα, ἢ ἰ-
 σως καὶ ὅλα ἄπο τὴν φαντασίαν, τῆτου ἢ πρῶτασις
 εἶναι κίνδυνος μήπως νομιθῆ ὠδαδοξός· καὶ ὅμως

Κεφ. Β'. Ε' πέρ' αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 17

δὲν εἶναι εἰς τὴν ἡθικῶν ἀλήθεια δὺκολωτέρα ταύτης εἰς τὸ νὰ ἀποδειχθῇ.

Καὶ μήτε εἶναι χεῖρα νὰ καταφύγωμεν τέταρτον εἰς μίαν μακρὰν ἀπαρίθμησιν ὅλων ἐκείνων τῶν κακῶν, τὰ ὅποια φανερώς ἀποδίδονται ἀπὸ καθ' ἑνα εἰς τὴν φαντασίαν. Θέλομεν ἐκλάβῃ τὸ πρᾶγμα ἀπὸ ὑψηλότερα, καὶ θέλομεν τὸ θεωρήσει ὑπ' ὄψιν καθολικωτέραν.

Ἡ φαντασία εἶναι, ὡς εἴρηται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἡγεμονίας Κεφαλαίας, ἡ δυνάμις, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ἔχει ζωηρῶς παρούσας τὰς εἰκόνας τῶν πραγμάτων, ὅπως πραγματικῶς δὲν εἶναι παρόντα εἰς τὰς αἰδήσεις. Δοιοὶν τὰ κακὰ τῆς ψυχῆς κοινῶς ἄλλω ἀρχῶν δὲν ἔχον, εἰ μὴ ταύτῃ καὶ μόνῃ.

Ἡ εἰκὼν εἰς ἀγαθὸν ἀποβληθούτος, ἢ εἰς κακὸν, ὅπου ἐδοκιμάσαμεν ἢ εἰκὼν εἰς κακὸν, ὅπου νομίζομεν ὅτι εἶναι παρὸν, χωρὶς τῶντι νὰ εἶναι ἢ εἰκὼν εἰς κακὸν, ὅπου εἰς τὸ μέλλον ὑποπτόμεθα, ἰδὲ συλλήβδην ὅλα τὰ κακὰ, ὅπως συγκροτῶν τὰς παραχὰς καὶ τὰς ἀθυμίας τῆς ψυχῆς. Ἄς ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον ἡ δυνάμις τῆς μεταφέρεσθαι εἰς τὸ παρεληλυθὸς, ἢ εἰς τὸ μέλλον, ἄς ἀφαιρεθῇ ἡ δυνάμις τῆς πλάττειν, ἢ ἡ ἀδυναμία, τῆς εἶναι ἀνοησία τοῦ ὑποθέτειν ἐκεῖνα, ὅπου δὲν ὑπάρχουσι, καὶ οὕτως ἀφανίζονται τὰ κακὰ τῆς ψυχῆς καὶ μήτε θέλει ἔχει πλέον ἄλλο, εἰ μὴ τὰ κακὰ, ὅπως ἠρτῶνται ἀπὸ τὰ κατ' ἐνέργειαν ἀλγεινὰ αἰδήματα, τὰ ὅποια εἶναι κακὰ τοῦ σώματος. Καὶ οὕτως νὰ φανῇ τῆτο σαφέστερα, ἄς ἐξετάσωμεν νὰ εὑρωμεν τὰς αἰτίας, ἐξ ὧν ἀφίσχονται ὅλαι αἱ τῆς ψυχῆς ἀλγηδόνες.

Τρεῖς ἀναφορὰς ἡμποροῦν αὐταὶ νὰ ἔχον, καθ' ὅσα δηλονότι ἀναφέρονται ἢ εἰς τὸ παρεληλυθὸς, ἢ εἰς τὸ ἐνεστὸς, ἢ εἰς τὸ μέλλον.

Ἐκεῖνα, ὅπου ἀναφέρονται εἰς τὸ παρεληλυθὸς, ἔχον τὴν ἀρχὴν ἢ ἀπὸ τῆς εἰκόνας εἰς κακὸν

18 Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Φαντασία.

πολυμυστός, τῷ ὁποίου γνωρίζομεν τὴν ἀιχρότητα, ἢ φοβέμεθα τὴν ποινὴν, τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ μὲν, καλεῖται ἔλεγχος σιμειδήσεως, προσεθείσης δὲ αὐτῇ καὶ τῆς ἐσωτερικῆς λύπης, δι' ὅ,τι τὸ ἐπιδράζον μὲν λέγεται μεταμέλεια (μετάνοια) ἢ ἀπὸ τῆς εἰκόνα εἰδὸς κακοῦ, ὅπου ἐδοκίμασαμεν, διὰ τὸ ὁποῖον μᾶς κακοφαίνεται δι' ὅ,τι ἐκαταντήσαμεν νὰ τὸ ὑποφέρωμεν, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ὀνομαθῆ πίκρα ἢ ἀπὸ τῆς εἰκόνα εἰδὸς ἀγαθοῦ ἀπεβληθέντος, τὸ ὁποῖον ἀγαπούσαμεν ἀκόμη νὰ τὸ ἔχωμεν, καὶ τῆτο οἱ μὲν Λατῖνοι τὸ ὀνόμαζον πολλάκις desiderium, οἱ δὲ Γάλλοι τὸ λέγουν regret· ἡμεῖς δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν ἑλληνικώτερον μὲν, πόθον· κοινότερον δὲ, πίκραν καὶ αὐτὸ καθὼς τὸ ἀνωτέρω (1). Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ἐκ τῶτων, ὅτι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἡ λύπη προέρχεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς εἰκόνα εἰδὸς πράγματος παρεληλυθότος, τὸ ὁποῖον μᾶς τὸ ἀποκαθιστᾷ ἢ φαντασία παρόν.

Ὡς δὲ πρὸς τὸ μέλλον αἱ ἀδημονίαι διὰ τὰ πράγματα, ὅπῃ ἐπιθυμοῦμεν, αἱ ἀνησυχίαι, αἱ ταραχαί, αἱ στενοχωρίαι διὰ τὰ πράγματα, ὅπῃ φοβέμεθα, ὅλα καὶ αὐτὰ προέρχονται φανερώς ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀρχῆς.

Ἡ ἀμφοβολία ἠμπορεῖ μόνον νὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς
τὰς

(1) Τῆτο καὶ οἱ Ἕλληνας πόθον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὀνόμαζον, ὡς δῆλον καὶ ἀπὸ τῆς ἐνδόξης Συγγραφεῖς τῆς ἀκείβεντας τῆς ἑξῆς λέξεως ἐκδοχῆς, καὶ ἀπὸ τῆς Λεξικογραφίας, οἱ τινες κάμνοντες διαφορὰν πρὸς φιλίαν καὶ τῷ πόθῳ, (πρὸς ὅποια οἱ μεταγενέστεροι πρὸ λαμβάνουν ἀδιαφόρως) λέγουσιν ὅτι φιλεῖ τις παρόντα, ποθεῖ δὲ ἀπόντα· καὶ ὁ πόθος (εἰς τὸν ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ desiderium τῆς Λατίνων, καὶ τὸ regret τῆς Γάλλων) κυρίως ἄλλο δὲ εἶναι, εἰμὴ λύπη διὰ τι ἀντικείμενον ἀγαπητὸν, τὸ ὁποῖον ἀπέσιν, ἢ ἐχάθη.

Κεφ. Β'. Ε'πίρ' αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 19

τὰς ἀλγηδόνας, ὅπῃ δοκιμάζει ἡ ψυχὴ εἰς τὴν πεί-
ρῃσιν μιᾶς δυσυχίας πάσης (ἐνεσώσης). Καὶ
τῆ ἀληθείᾳ ἢ εἰδήσεσι, ὅπῃ ἤθελε δοθῆ εἰς οὐρανὸν πε-
ρὶ τῆ θανάτου εὐδὸς συγγνωστῶ, ἢ εὐδὸς φίλου τοῦ ἀ-
κρῶς ἠγαπημένου ἢ εἰδήσεσι μιᾶς πυρκαϊᾶς, μιᾶς
πλημμύρας, ἢ ὅποια τῶ ἀφανίσῃ μιᾶν οἰκίαν, ἢ ἕ-
να ὑποστατικόν ἢ εἰδήσεσι μιᾶς κλεψίας, ἢ χρεοκο-
πίας (φαλιμύτης) τινὸς ἐμπορίας, ἢ εὐδὸς ναυαγίας,
ὅπου πῶ ὑσέρησε τὸ ἀξιοπρότερον μέρος τῆς πεί-
ρῃσιν, εἶναι ὅλαι εἰδήσεις πικρόταται· εἰδήσεις, ὅ-
πῃ τὸν βυθίζον εἰς τὴν πλέον πικρὰν λύπην, καὶ
ὅπῃ ἀνακῶνται βέβαια ἀπὸ κακὰ ἀληθινὰ ἐνεσώτα,
ἐν οἷς φαίνεται ὅτι ἡ φαντασία οὐκ ἔμπορεῖ νὰ ἔχη
καμμίαν μετοχὴν.

Καὶ μὴτε ἀξίζει νὰ εἰπῆ τις, ὅτι ὅταν τὸ κακὸν
μιᾶς εἰδοποιῆται ἐκ διηγήσεως ἄλλων, τότε ἀναπλη-
ροῖ τὰς ὀφθαλμοὺς ἡ φαντασία, καὶ ζωγραφίζει εἰς
τὴν ψυχὴν τὸ κακὸν εἰς ἔσπον ὡς ἡ λύπη, ὅπῃ
δοκιμάζει δι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ, ὡς νὰ νὰ ἀπιδίδωται
εἰς τὴν φαντασίαν· ὅτι τὸ ἤθελεν εἶναι ἀλλα-
γὴ, ἢ ὄχι ἀφαίρεσις, εἴτ' ἐν ἀγέλευσις τῆς δυσκολίας·
ἐπειδὴ ἡ ἀπόκρῃσις οὐκ ἔχει ὅταν τὸ λυπημένον πρό-
σωπον ὑποτίθεται παρὸν εἰς τὴν δυσυχίαν τῶ.

Μὴτε ὠφελεῖ εἰς τοιαύτῳ πείρῃσιν νὰ εἰπῆ τις
ὅτι, ἐπειδὴ τὸ κακὸν προέρχεται ἀπὸ μιᾶν ἐνεσώ-
σαν λυπηρὰν πείρῃσιν, ἔμπορεῖ ὅτι τὸ νὰ σωμα-
τιθῆ εἰς τὰ σωματικά κακά· ὅτι τὸ ἡ λύπη,
ὅπου δοκιμάζει τις εἰς αὐτὴν τὴν πείρῃσιν, εἶναι
πολύ μεγαλιτέρα, ἀπὸ ἐκείνην, ὅπῃ ἔμπορεῖ νὰ
ἤρτηται ἀπὸ μόνῳ τὴν φυσικὴν δράσιν μιᾶς τοιαύ-
της πείρῃσιν. Καὶ τῶντι αὐτὸ ὅσον πικρῶς λυ-
πημένος ἤθελεν εἶναι θεατὴς μιᾶς δυσυχίας ὁμοίας,
ἀνηκῆσις ὅμως εἰς ἄλλας, ἢθελε δοκιμάσῃ μόνον ἕ-
να αἶδημα οἴκτου, αἶδημα ὅμως πολλὰ διαφορετικόν
ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶ λύπην.

Ἀλλὰ χωρὶς νὰ καταφύγωμεν εἰς τοιαῦτα παράγ-
ματα,

ματα, ἡμεῖς ἔχομεν ἄλλες λόγους ἰχυροτέρας, διὰ τὰς
 ὁποίας πρέπει νὰ ἀποδίδωμεν καὶ ταῦτα τὰ κακὰ εἰς
 τὴν φαντασίαν. „ Ἀνίσως τὴν σιγμὴν, ὅπου μοι
 „ ἀναγγέλλεται ὁ θάνατος ἐνός γλυκυτάτου μου φί-
 „ λου, λέγει ὁ Συγγραφεὺς (dell' idee sull' indole del
 „ piacere) εἶμην βέβαιος, ὅτι μετ' ὀλίγας σιγμὰς
 „ ἢ ἐνθυμησίς του δὲν θέλει ὑφίσταται πλέον εἰς
 „ τὴν ψυχῆ μου, ἔτε θέλω ἐνθυμηθῆν πλέον ὅτι
 „ τὸν ἐγνώρισα, ἢ λύπη μου ἤθελεν εἶναι ἀπλῶς
 „ ἐνός οἴκτου διὰ τὸ κακὸν τῆ ἄλλης· αἰδημα, τὸ
 „ ὅποιον λαμβανόμενον καθ' ἑαυτὸ, δὲν σωίσαται
 „ ἴσως, εἰμὴ μόνον εἰς τὸν κλόνον (παραχλὴ) μο-
 „ νοτόνων τινῶν μορίων τῆς αἰθητικότητός μας (1).
 „ Ἐκεῖνο δὲ ὅπῃ προξενεῖ τὴν ἀπελπισίαν καὶ ἀ-
 „ δημονίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πίπτω, εἶναι ὅτι τὴν
 „ σιγμὴν ἐκείνῃ προβλέπω ποσάκις θέλω ἔχη
 „ πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εἰκόνα τῆς συμβάσεως ζημίας·
 „ αἰθαύομαι τὴν λυπηρὰν μοναξίαν, ὅπου ἀνοίγε-
 „ ται ἔμποροθὸν μου, καὶ τὴν σύγκρισιν ὅπῃ θέλω
 „ κάμνη αὐτῆς καὶ τῆ καλῆ, ὅπῃ εἶχον· ὅτι εἰς τὰς
 „ θλίψεις μου δὲν θέλω ἔχη πλέον ἐνὰ πισὸν σω-
 „ ῖον, εἰς τὸν ὅποιον νὰ φανερόνω τὰ κατ' ἐμὲ
 „ ἀφόβως, καὶ νὰ λαμβάνω παρ' αὐτῆ συμβαλὴν καὶ
 „ βοήθειαν· εἰς τὰς δὲ τυχίας μου δὲν θέλω βλέπει
 „ πλέον ἐκεῖνον τὸν πολυτίμον μαργαρίτῃ τῆς φι-
 „ λίας, ὅστις νὰ πολλαπλασιάσῃ τὴν δὲ τυχίαν
 „ διὰ τῆς συμμεθέξεως· ποῦ νὰ εὕρω πλέον ἐνῶν
 „ νὰ συμμετέχη εἰς τὰς ἐνθεσιασμούς τῆς φαντασίας
 „ μου, καὶ ἔχοντας δι' ὁμοιότητα κλίσεως τὴν αὐτὴν
 „ πειρίγειαν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀνακάλυψιν,
 „ νὰ

(1) Θέλωμεν ὁξείασι καὶ ταύτῃ τὴν γνώμην ἐν οἴκῳ τῷ πῶ.

Κεφ. Β'. Ε' πέρ' αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 21

» γὰρ μὲ σιωπῆσθ' ἢ; ποῦ θέλω εὖρη εἶνα ὑποκεί-
» μιν τὸσον ἀρετὸν, τὸσον αἰσθητικόν, ὅπῃ μὲ
» παρηγορῆσαι εἰς κάθε ἔργον φιλίας, ὅπῃ ἤθε-
» λα μεταχειρισθῆ μετ' αὐτῶν, τὸσον γλυκύ εἰς τὸν
» χαρακτήρα, σαθερώτατον εἰς τὴν τιμὴν, δραστή-
» ριον, ἀγκυρῆτικόν, ἐλπίσθ' ἢ; Συμβαδόμενος ἔγω κατα-
» νῆν εἰς τὴν σειράν τῶν ἀλγεινῶν αἰσθημάτων, ὅ-
» ποῦ μὲ ἀπεκδέχονται, καὶ ταλαντῶν εἰς τὸν
» αὐτὸν καιρὸν κατ' ἐκείνῳ τὴν πρώτῳ σιγμῶ ὅ-
» λας τὰς ῥοπὰς τῆς λύπης, ὅπῃ προβλέπω, κατα-
» ποντίζομαι εἰς τὴν πλέον ὀδυνηρὰν πίκραν. Αὐ-
» τὴ ἢ ἡθικὴ ἀλγηδὼν γινῶται ἀπὸ τὴν εἴωσιν τῶν
» φασμάτων, ὅπῃ καταδυασθέν τὴν διάνοιά μου,
» ὅθου τὸ ἐλπίστερον μέρος μου, εἴτ' ἐν ἑ νῆς μου,
» προσηλωμένος ὡς κενώτερον εἰς τὸ παρεληλυθὸς καὶ
» τὸ μέλλον, ὡς εἰς τὸ παρὸν, καὶ ὡς ἀβάλλων-
» τας τὰς δύο ῥοπὰς τῆς ὑπάρξεως πρὸς ἀλλήλους,
» πολιορκεῖται ἀπὸ τὸν φόβον τῶν παραδοκῶν κα-
» κῶν, βυθίζεται εἰς μίαν ἡθικὴν (ψυχικὴν) ἀλ-
» γηδὼνα.

Θέλει φανῆ τυχὸν εἰς μερικὰς ὑπερβολὴν ἐκεῖνο
ὅπῃ εἶπα ἀνωτέρω, ὅτι ἀνίσως εἶμην βέβαιος πῶς
μετ' ὀλίγας σιγμῶν ἢ μνήμη τῆ ἀποθανόντος φίλου
μου, ὅσον θέλει ὑφίσταται πλέον εἰς τὴν ψυχὴν, ἢ
θελε παύσῃ ἐν ἐμοὶ ἢ ἡθικὴ ἀλγηδὼν· καὶ ἢ ἀφορ-
μῆ, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τὴν δοκιμάζω, εἶναι ὅτι προ-
βλέπω ποσάκις θέλω ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εἰ-
κόνα τῆς συμβάσεως ζημίας. Ἐκεῖνο, ὅπῃ μὲ λυπεῖ
(θέλων εἶπῃ) εἶναι δι' ὅτι τὴν ἔχω ἤδη πραγ-
ματικῶς πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ ὅχι δι' ὅτι σοχάζο-
μαι ποσάκις θέλω τὴν ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς τὸ
μέλλον.

Καὶ ὅτι μὴ αὐτὰ συνέρχονται ὁμῶ καὶ τὰ δύο,
ὅσον εἶναι ἀμφιβολία. Διὰ τί ὅταν ἀκείωμην τὴν ὀ-
δυνηρὰν εἴδησιν, ἢ εἰκὼν τῆ ἀποθανόντος φίλου καὶ τῆς
αὐτῆς δυστυχίας εἶναι ἢ πρώτη, ὅπου μᾶς παύσα-

22 Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Φαντασία.

ται· αὐτὴ εἶναι ἢ πρῶτη καὶ ὅπῃ μᾶς θλίβει· ἀλλὰ ἕως ὧδε ἢ λύπη μας δὲν εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ μόνον οἶκτος. Μετὰ τὸτο ὅμως ἐπιγίνεται δίδυς ἢ εἰκὼν τῆς προτερημάτων, ὅπῃ ἔκαμναν τὴν φιλίαν τε ἀξιότιμον, ἢ τιμιότης τῆς καρδίας τε, ἢ γλυκύτης τῆς χαρᾶς, ἢ τερπνότης τῆς συναναστροφῆς τε, αἱ χάριτες, ὅπῃ ἐλάβομεν παρ' αὐτῆς, αἱ παραμυθίαι εἰς τὰς θλίψεις μας, αἱ συμβουλαὶ εἰς τὰς ἀπορίας μας, αἱ βοήθειαι εἰς τὰς ἀνάγκας μας, ὅλα αὐτὰ ἀραδιάζονται ζωντανὰ εἴνα κατόπιν τῆς ἄλλης ἐμφορᾶς εἰς τὴν ἐλπίδα μας· καὶ ἐν ᾧ ἢ φαντασία μᾶς φέρει παρόντα ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, καὶ μᾶς βάνει εἰς τὴν ἀπάτης ἕως εἰπεῖν εἰς τὴν κτήσιν τούτων, ἐν τῷ τῷ βλέπομεν αἰφνιδίως ἀφηρησμένα. Εἰ μεθὰ λοιπὸν κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἐν ἣ ἢ πλάττωσιν οἱ Ποιηταὶ τὸν Τάινταλον· καὶ ἢ συνεχῆς καὶ ἀμοιβαία μεταβολή, εἰς τὴν ὁποίαν δεισκόμεθα βλέποντες τὸ ἀγαθὸν νυνὶ μὴ ἐμφοροῦν μας, ἐνταυτῇ δὲ πάλιν ἀφηρησμένον, εἶναι ἢ ἀληθῆς αἰτία τῆς λύπης μας.

Αὐτὴ ὅμως ἢ λύπη δὲν ἢ θελοῦν εἶναι τὸσον πικρὰ, ἀνίσως μᾶς ἀνεφαίνετο καμμία ἐλπίς, ὅτι ἢ μπορούσαμεν νὰ φθάσωμεν πάλιν ποτὲ εἰς τὴν ἀπολαυσιν τῆς ἀγαθῆς, ὅπῃ ἀφηρέθημεν· ἀλλὰ τὸ ἐπεκτείνεσθαι εἰς τὰ τοῦ μέλλοντος ἄσπῆματα, τὸ μὴ βλέπειν εἰς ἐκείνην τὴν ἀβυσσον οὐδεμίαν ἀκτῖνα φωτὸς, τὸ ἰδεάζεσθαι ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς κάθε στιγμή τῆς ζωῆς μας θέλει εἶναι πάνποτε ἐσηρημένη πάσης παρηγορίας, τὸτο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπῃ διπλασιάζει καὶ πολλαπλασιάζει τὴν λύπην μας.

Αὐτὰ, ὅπῃ εἴπαμεν ὅτι τῷ τῷ παραδείγματος, ἢ μπορούμεν μετὰ τινος μικρᾶς μεταβολῆς νὰ ἐφαρμοθῶν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα. ἢ ἀμοιβαία ἄρα μετὰ βασις τῆς ψυχῆς εἰς τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον, εἶναι κυρίως ἐκεῖνο, ὅπῃ τῇ προξενεῖ τὴν θλίψιν καὶ εἰς τὰς ἐνεσώσας δυσυχίας. Διὶ λύπαι ἄρα τῆς ψυχῆς

Κεφ. Β'. Ε' πὶρ' αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 23

χῆς καὶ εἰς τὰς ἐνεώσας δυσυχίας ἤρτρωται ἄπο τὴν φαντασίαν.

Εἶναι ὅμως καίτινα κακά, ἢ λύπαι τῆς ψυχῆς, τὰ ὅποια δὲν ἠμποροῦν πολλοὶ νὰ πληροφορηθῶν καλά πῶς ἠμπορῶν νὰ ἄποδοθῶν εἰς τὴν φαντασίαν.

Καὶ ἐν πρώτοις θέλει φανῆ ἄδραδόξον εἰς μερικὰς πῶς ἐκείνη καὶ ἡ πρώτη λύπη, ὅπῃ αἰθαίνεται ἡ ψυχὴ τὴν ἰδίαν σιγμῶν ὅπῃ ἀφαιρεῖται τὸ ἀγαθόν, ἠμπορεῖ νὰ ἄποδοθῆ εἰς τὴν φαντασίαν, ἐν ᾗ δὲν ἔχει ἀκόμη χῶραν ἢ εἰς τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον μετάβασιν.

Μ' ὅλον τοῦτο, ὅποταν ὁ λόγος δὲν εἶναι ὡς ἐμῆς ἡδονῆς φυσικῆς, τὴν ὁποίαν ἤδη ἐνεργεῖα ἀπολαμβάνομεν, καὶ ἡ ὁποία αἴφνης μᾶς ἀφαιρεῖται, εἰς τὴν ὁποίαν ὡρεῖσασιν εἶναι μία λύπη αἰθήσεως, εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς ὡρεῖσάσεις, ἀν' ἀναλύσωμεν τὸ πᾶγμα μὲ ἀκρίβειαν, θέλομεν ἰδῆ, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ πρώτη λύπη ἤρτηται κυρίως ἄπο τὴν φαντασίαν· καὶ ἀν' τότε ἡ αἰτία δὲν προέρχεται ἄπο τὴν εἰς τὸ παρεληλυθὸς καὶ τὸ μέλλον μετάβασιν, προέρχεται μ' ὅλον τῆτο ἄπο τὴν κατὰ φαντασίαν κτήσιν, ὅπῃ πρὸ ὀλίγου ἐσημειώσαμεν. Ἀνίσως ἀρπάσω ἄπο ἐνᾶ βρέφος ἐνᾶ πωρικόν, ἢ ἄλλο τὶ πᾶγμα ἀγαπητὸν εἰς αὐτό, ποία εἶναι ἡ αἰτία, ἃτὰ τὴν ὁποίαν λυπεῖται τόν; ἢ δι' ὅ,τι εἰς τὴν φαντασίαν τε ἀπελάμβανεν ἤδη τὴν ἐκ τῆτου ἡδονῶν, ἢ δι' ὅ,τι τὴν ἰδίαν σιγμῶν, ὅπῃ τὸ βλέπει νὰ ἀρπάζεται, τῆ παρῖσεται αἴφνης ὅλη ἡ ἡδονή, ὅπῃ ἠθέλων ἄπολαύσῃ ἀπ' αὐτό· καὶ ἡ ἄποβολὴ αὐτῆς τῆς κατὰ φαντασίαν ἡδονῆς εἶναι δι' αὐτό τόνσον πικρὰ, ὅσον ἠθέλων εἶναι ἡ ἄποβολὴ μιᾶς πραγματικῆς ἡδονῆς. Διὰ τὶ ἀνίσως τοῦ ἀφαιρέσω κανεὶν ἄλλο πᾶγμα, ἃτὰ τὸ ὅποῖον δὲν τῶ μέλει, καὶ ἄπο τὸ ὅποῖον δὲν ἄπολαμβάνει ἤδη καμμίαν ἡδονῶν οὔτε πραγματικῶν, ἔτε κατὰ φαντασίαν, δὲν θέλει δείξει δι' αὐτό καμμίαν δυσκολίαν ἢ λύπην.

24 Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Φαρτασία.

Β'. Εἰς ἄλλας θέλει φανῆ, ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑποδοῖται εἰς τὴν φαντασίαν μῆτε τὸ αἶδημα τῶν θυμῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς ἡμᾶς τὸσον πρόχειρος, ὅταν λάβωμεν κάμμίαν ὕβριν, καὶ ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἶναι τὸσον λυπηρός.

Εἰ γὰρ ὅμως βλέπω ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον, ἢ ὁ λόγος ὁ ὑβριστικὸς μᾶς ἔρχεται ὑπότινα φρονόληπτον, μᾶς εἶναι ἀδιάφορον· αὐτὸ μᾶς ἔρχεται ὑπότινα φίλον μᾶς μὲν ἔσπονον ὕβριτος φιλοφρονητικῆς καὶ συμποσιακῆς, μᾶς προξενεῖ καὶ ἡδονὴν. Πόθεν προέρχεται λοιπὸν, ὅπως τὸ ἴδιον ἔργον, καὶ ὁ αὐτὸς λόγος νὰ μᾶς κινή εἰς τὸς ἀγαπάκτισιν, καὶ νὰ μᾶς πλήττῃ (λυπῇ) τὸσον, ὅποτε μᾶς ἔρχεται ὑπό ὑποκείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑποθέτωμεν προαίρεσιν ὕβριτος πρὸς ἑαυτὸν; ἢ ὅτι ἡ ἰδέα αὐτῆς τῆς ὑποτιθεμένης ὑβριστικῆς προαιρέσεως, ἡ ἰδέα τῆς ὑπεροχῆς, ὅπου τὴν σιγμῶν ἐκείνων μεταχειρίζεται καθ' ἡμῶν, ἡ ὁποία πληγώνει τὴν φιλαυτίαν μᾶς, ἡ ἰδέα τῆς ὕβριτος, εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς βάνει ὡς πρὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ τὴν ὁποίαν ἰδεάζομεθα παντοτεινῶν καὶ εἰς τὸ ἔξῃς, αὐτὴ ἡ ὕβρις μείνη ἀτιμώρητος, αὐτὰ εἶναι αἰτίαι τῆς λύπης μᾶς· αἰτίαι, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἑπομένως ὅλα ὑπό τὴν φαντασίαν, ὑπό τὴν ὁποίαν προέρχονται, (καθὼς θέλωμεν ἰδῆ εἰς τὸ ἀκόλουθον Τμήμα) καὶ ἄλλαι αἰτίαι θυμῶν.

Γ'. Ἄλλοι πάλιν θέλουν εἰπῆ, ὅτι καθὼς εἰς τὰ ἔργα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης ἀρέσκει ἡ ποικιλία, ὅταν εἶναι καλῶς συσχετισμένη μὲ τὴν ἐνότητα, ἡ κανονικότης, ἡ ἀναλογία, ἡ τάξις, ἡ ἀρμονία, ἡ σύμπνοια τῶν μέσων μὲ τὸ τέλος, κτλ. οὕτως ἀπαρέσκει ἐκεῖνο, ὅπως παρῆσιν ἀταξίαν, ἀσυμμετείαν, ἀσυμφωνίαν, ἀσυνταξίαν κτλ. ἡ ὁποία δυσσαρέσκεια (ἥτις καὶ αὐτὴ εἶναι λύπη) ἀνήκει περισσότερο εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ εἰς τὴν αἴδησιν καὶ ὡς αὐτὸ ὅπως ἔρηται ὑπό μίαν κατ' ἐνέργειαν αὐ-

Κεφ. Β'. Ἐπίρ. αὐτῆς τὰ ψυχ. κακά. 29

τίληψιν, δὲν ἠμπορεῖ δὲ τὲτο γὰ ἀποδοῦν εἰς τὴν φαντασίαν.

Ἐγὼ ὅμως πᾶσι πρῶτον καὶ ἐνταῦθα ἐν πρώτοις, ὅτι ἐκεῖνα τὰ ἴδρα, ὅπῃ εἰς μερικὰς ἀπαρέσκην, εἰς ἄλλας ἀρέσκην καθ' ὑπερβολὴν. Τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι ἢ ἐκ φύσεως ἄχρημα, ἢ ἐκ τέχνης ἠμορφωμένα, καὶ προξενῶν εἰς ἡμᾶς τὸς ἐναντιότητα καὶ ζωγραφισμένα μόνον βλεπόμενα, εἰς τοὺς Μαύρους, εἰς τὰς Κινέζους, εἰς τοὺς ἀγείας προξενῶν μεγάλῃ ἠδονῇ. Αἱ πλέον ἀηδέστεραι οἰκοδομαί, αἱ πλέον ἀχρεῖαι ζωγραφίαι, αἱ πλέον ἀηδεῖς βωμολοχίαι, ὅπῃ κινῶν τὸς ἀγανάκτησιν εἰς τὰς κριτικὰς καὶ εἰδήμονας, πληρῶσι θαύματος τὰς ἀπλῆς καὶ ἰδιώτας ἀνθρώπους. Οἱ ἔσοποι (αἱ μόδαί), ὅπῃ ἐσυηθίζον οἱ πρόγονοί μας εἰς τὰ κεφαλοδέσματα, καὶ εἰς τὰ σολίδια, τὰ ὅποια μᾶς φαίνονται τὴν σήμερον τὸς ἄχρημα, εἰς ἐκεῖνας ἐφαίνοντο ὡραιότατα· καὶ αὐτὰ, ὅπῃ πῶρα ἀρέσκην τὸς εἰς ἡμᾶς, θέλῃν φανῆ ἴσως εἰς τοὺς ἀπογόνους μας ἀηδέστατα. Πόθεν προέρχεται λοιπὸν ἡ τὸσαύτη διαφορά εἰς τὰ ἴδρα παράγματα; ἢ ἀπὸ τὴν διαφόρον ιδέαν, ὅπου χηματίζει καθ' ἑαυτὴς τὰ ὡραία καὶ ἀχρεῖ, πρὸς τὴν πᾶσι βάλῃ καὶ κείναι τὰ παράγματα· ἀγκαλιὰ τὸ ὡραῖον ἔχει σταθεράς τὰς ἀρχάς τε καὶ ἀμεταξέπτες, καθὼς ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν Μεταφυσικῇ (Ὀντολογ. Τμήμ. Β'. Κεφ. Δ'. Ἀρθρ. Β'.), δὲν γνωρίζεται ὅμως ἀπὸ ὅλης ὀπίσης. Καθ' ἑαυτὴς λοιπὸν κατὰ τὰς βαθμὰς τῆς γνώσεών τε, ἢ καὶ τὰ πάθητα, ἢ τὴν συηθισιάν τε, ἢ τὴν ἔξιστε δημιουργεῖ εἰς τὴν διαφορικῶν μίαν εἰκόνα, καὶ ἑαυτὴ μέρῃ τὰ ὡραία ἴδραζον, καὶ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπῃ συμφωνῶν μὲ αὐτὸ, τὰ δέισκει ἀρεσά· ὅσα δὲ ἀντιπίπτου, τὰ δέισκει δυσάρετα. Ὅποιος δὲν ἔχει ιδέαν τινὸς καλλιτέρου παράγματος, εἰς τὰς πλέον ἀηδεῖς, ἀπάκτες καὶ ἀχρήμας πᾶσι ἀσείεις δὲν δοκιμάζει ἄλλο, εἰμὴ ἀδραστεῖαν, ἢ αἰθαίνεται ἴσως καὶ τέρψιν· ὅποιος ὅμως ἔχει

26 Μέρ. Α'. Τμήμ. Α'. Φαντασία.

χει ιδέαν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἢ εἶναι τῶντι, ἢ αὐτὸς πισθεῖ, ὅτι εἶναι καλλίτερα, εἰς ὅλα, ὅσα ἀντιβαίνον εἰς τὸ ἐδικόν τε καὶ φαντασίαν μέζον, αἰσθάνεται ἀποτροφῆν καὶ δυσἀρέσκειαν.

Δ'. Ἀλλ' ἡ ὀχληρία (πλῆξις), ἡ ὅποια εἶναι καὶ αὐτὴ εἴνα τόσῳ βαρὺ κακὸν τῆς ψυχῆς, πῶς ἠμπορεῖ, θέλει εἰπεῖ ἄλλος τίς, νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν φαντασίαν, ἀφ' ἧς μάλιστα δευὴ συρίζεται εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν ἔλλειψιν, ἢ τὴν ἀδυναμίαν τῆς αἰσθημάτων καὶ τῆς ιδεῶν; Ἡ φαντασία δευὴ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, εἰ μὴ τὸ πολὺ πολὺ μία ἀποφατικὴ αἰτία τῆς ὀχληρίας, εἰς τὸ ὅποιον τῆτο δευὴ ἔχει βέβαια κάμμιαν ὑπεροχὴν ἐπάνω εἰς τὴν αἰσθησιν.

Ἐγὼ ὅμως, μ' ὅλον ὅπερ καὶ πρῶτῳ θεωρίαν τῆτο φαίνεται ἔπως ἔχον, σοχαζομαι ὅτι καὶ εἰς τὴν ὀχληρίαν ἡ φαντασία συωργεῖ ὡς ἐνεργητικὴ αἰτία, πωρότερον ἀπὸ ὅ,τι κοινῶς πισθεύεται· ἐπειδὴ σκεπτόμενος δέρισκω, ὅτι ἡ ὀχληρία δευὴ συρίζεται εἰς μίαν παντελῆ ἔλλειψιν αἰσθημάτων καὶ ιδεῶν, μῆτε ἀπλῶς εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς αἰσθημάτων καὶ μῆτε συωιδῆ· εἰς ιδεῶν· δευὴ τὶ τῆτο ἀντὶ ὀχληρίας ἠθελε προκαλέσθι ἕπνον· ἀλλὰ συρίζεται εἰς τὴν ἔλλειψιν αἰσθημάτων καὶ ιδεῶν ἀρεσῶν καὶ ἐπαγωγῶν, καὶ εἰς τὴν συωέχειαν καὶ δευὴρκειαν αἰσθημάτων καὶ ιδεῶν ἀδευόφορων, τὰ ὅποια δευὴ τὴν χαυωότητα, ὅπερ προξενεῖν εἰς τὴν ψυχὴν, ἀποβαίνουσι τέλος πάντων δυσἀρεσα. Λοιπὸν ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν Μεταφυσικῆν (Ψυχολ. Τμήμ. Β'. Κεφ. 5'. Ἀρθρ. Α'), ὅτι κατ' ἀρχὰς κανεῖνα αἰσθημα καθ' ἑαυτὸ δευὴ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀδευόφορον· ἡ σύγκεισις ἐπειτα μετὰ τὰ ἰχυρότερα αἰσθηματα κάμνει τὰ ἀδευότερα νὰ νομιζονται ὡς ἀδευόφορα. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἰπωμεν καὶ πωρὴ τῆς ἀντιλήψεων καὶ ιδεῶν· δευὴ τὶ καὶ αὐταὶ τότε παύου ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἠδονικαὶ, καὶ ἐπαγωγοὶ, καὶ γίνονται πρῶτον μὴ ἀδευόφοροι, εἶτα δὲ δυσἀρεσοι, ὅταν δοκιμάσωμεν ἄλλας ἐπαγωγότερας καὶ ἠδονικωτέρας, πρὸς τὰς

Κεφ. Β'. Ἐπίρ. αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 27

τὰς ὁποίας νὰ γῆ σύγκρισις. Αὐτὴ λοιπὸν ἢ σύγκρισις τῶν ἐνεσώπων αἰδημάτων, ἢ ἀντιλήψεων, ἢ ἰδεῶν πρὸς τὰς παρωχημένας, καὶ ἢ ὑφ᾽ ἑσῆς, ὅπως εἰς αὐτὰς καθοράται, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπως ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτὰς τὸ ἐπαγωγὸν καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ προσέχει τὴν ὀχληρίαν. Διὰ τὴν τὰ βρέφη καὶ οἱ δὴθεις, ἐν οἷς δὲν ἔχει χάραν αὐτὴ ἢ σύγκρισις, δὲν ὀχλεῖνται (πλήττων) καμμίαν φοράν, ἀλλὰ καθὼς παύσαν τὰ ζωηρὰ αἰδήματα, ὅπως τὰς κρατῶν ἐξύπνης, αὐτὴ νὰ δοκιμάσῃ καμμίαν δυσκολίαν διὰ τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν, ἀποκοιμίζονται· ἐκ τῶναντίς δὲ εἰς ἐκεῖνα τὰ διηγήματα καὶ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ παιγνίδια, εἰς τὰ ὁποία τὰ βρέφη, καὶ οἱ ἀγεροῖκοι καὶ ἀπαίδευτοι ἀνθρώποι λαμβάνουν μεγάλην τέρψιν, οἱ ἀνδρες καὶ εἰδομονέστεροι ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν ἄλλα πράγματα καλλίτερα, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν λείπουν νὰ κάμνουν καθ' ἑαυτοὺς αὐτὴν τὴν σύγκρισιν, ὀχλεῖνται θανατηφόρος. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν βλέπομεν τὰς ἔυφηλές καὶ ἡδονικὰς νὰ πλήττων, καὶ νὰ ὀχλεῖνται ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ αἰδήματα καὶ τὰς κοινὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν ἡδονὴν καὶ δὴχαίσιον ὅσοι ἄλλοι· ἐπειδὴ συγκρίνουν πάντοτε αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἰχυρότερα, εἰς τὰ ὁποία εἶναι σωηθισμῶν, καὶ τῶν ὁποίων αἰθαλῶνται τότε τὴν ἔλλειψιν.

Ἡμποροῦμεν λοιπὸν νὰ συμπερανώμεν ἀπ' αὐτῆς, ὅτι αἱ ἀληθινότητες τῆς ψυχῆς ὅλαι, ἢ τέλος πάντων αἱ ἄριστοι κρέμονται ἀπὸ τὴν φαντασίαν· λέγω δὲ αἱ ἄριστοι διὰ νὰ ἀφήσω τόπον διὰ τὰς ἄριστοι, ἀνὰ τύχην νὰ ὑπερῆται καμμία ἀληθείαν, ἢ ὁποία νὰ μὴ ἔχῃ οὐδεμίαν ἐξάρτησιν ἀπὸ τὴν φαντασίαν, μὴ ὅλον ὅπως ἐγὼ δὲν ἠμποροῦσα ἕως τώρα νὰ γνωρίσω, ἢ νὰ πλάσω καμμίαν τοιαύτην.

Μάλιστα μία σκέψις φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ σηκώσῃ καὶ εἰς τὸ καθεὶ ἀμφισβολίαν· ἐπειδὴ αἱ ἀληθινότητες δὲν ἠμποροῦν νὰ προέλθουν ἀλλοθεν, εἰ μὴ ἢ ἀπὸ

ἀπὸ μίαν πραγματικῶν προσβολῶν, ἢ ἀπὸ μίαν ἰδέαν διεγειρομένην εἰς τὴν ψυχῶν, ἢ τὸ ὅποιον τῆτο καὶ διαιρῶν τινὲς τὰς ἀληθῶνας εἰς ἀληθῶνας αἰδημάτων καὶ εἰς ἀληθῶνας ἰδεῶν (1). Ἀλλ' αἱ πρῶται λέγονται ἀληθῶνες ἢ κακὰ σωματικά, αἱ δὲ ἄλλοιτεροι λοιπὸν, αἱ ὅποιαι εἶναι τῆς ψυχῆς, δευτεροερχονται, εἰ μὴ ὅταν διεργασθῶν με μίαν κάποιαν ζωηρότητα αἱ ἰδέαι, ἀπὸ τὰς ὅποιαις γινῶνται, ὅπερ ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν φαντασίαν. Ἄρα αἱ ἀληθῶνες ἢ τὰ κακὰ τῆς ψυχῆς δευτεροερχονται ὅλα χωρὶς ἐξαιρετικῶν κυρίως καὶ κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τῆς φαντασίας.

Πρέπει ἄρα δεῦτερο να ὀνομάζονται τὰ κακὰ τῆς ψυχῆς ὅλα καὶ φαντασίαν, ἢ φαντασιακά (αὐ εἶναι συγχωρημένον να μεταχειρισθῶ αὐτῶν τὴν λέξιν); Τῆ ἀληθεία ὀλίγον ὠφελεῖ με ποῖον ὄνομα να ὀνομασθῶν, ἀφ' ἧ εἶναι ἐγνωσμένη ἢ ἀρχήτων. Ὡς τὸσον δεῦτερο να εἰπωμέντι καὶ δεῦτερο τῆτο, πρέπει πρῶτον μὲν να ἀναμνησθῶμεν τὴν διττῶν ἐννοιαν, εἰς τὴν ὅποιαν εἰπαμεν κατ' ἀρχάς (Κεφ. Β'.) ὅτι συνηθίζων να ἐκλαμβάνων τὸν ὄρον κακὸν* δευτεροερον δε να ἀδραστηρίσωμεν ὅτι εἰς τὴν κοινῶν χῆσιν τῆς ὀμιλίας κακὸν φαντασιακὸν ἐννοῶν εἶνα κακὸν ὑποτεθειμένον, ὃ ὅστις εἶνα κακὸν, ὅπερ φαντάζεται τις ὅτι ἔχει, χωρὶς να τὸ ἔχη* ὅτι λογῆς εἶναι τὰ κακὰ τῆ Ἀργάντε εἰς τὴν κωμῶδιαν τῆ Μολιέρτε τὴν ὀπηρεαφομένην, ὃ Φαντασιακὸς ἄρρωστος.

Ἀνίσως λοιπὸν ἐκλάβωμεν κακὸν τὴν πραγματικῶν θλίψιν, ὅπερ δοκιμάζει τις, αὐτῆ ἀπὸ ὅποιανδήποτε αἰτίαν τῆ δευτεροερχεται, εἶναι πάντοτε πραγματικώτερον, καὶ δευτερο ἢμπορεῖ ποτε να ὀνομασθῆ φαντασιακή.

Ἄν

(1) Ὁ Κασσίντε καμνη αὐτῶν τῶν διαίρεσιν ἐν τῆ De morali disciplina humanae Societatis, Σελ. 64.

Κεφ. Β'. Ε'πίρ. αὐτ' εἰς τὰ ψυχ. κακά. 29

Ἄν ὅμως κακὸν θελήσωμεν νὰ ἐκλάβωμεν τὴν αἰτίαν, ἄπο τὴν ὁποίαν ἡ θλίψις προέρχεται, ἴσως ἔχεται λόγος νὰ διιχυρωθῆτις, ὅτι τὰ κακά τῆς ψυχῆς πρέπει τῶντι νὰ ὀνομαθῶν ὅλα, ἢ τὴν ἀλάχιον τὰ ὀξυώτερα φαντασιακά.

Ἐπειδὴ αὐτὸς ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ, ὅτι καὶ ὡσαύτως τῶν Μολιέρων ἡ θλίψις τῶν Ἀργάντων, ἔστι μὴ τὸν φόβον τῆς ὑποτιθεμένων κακῶν τε, εἶναι πραγματικωτάτη· ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ τὰ κακά, ὅθεν ἡ αἰτία, ἐξ ἧς προέρχεται εἰς αὐτὸν ἡ θλίψις, δὲν εἶναι πραγματικά, ἔστι τῶν λεγεται φαντασιακή. Λοιπὸν εἰς τὰ κακά τῆς ψυχῆς (θέλει εἰπῆ) ἡ αἰτία, ὅπως μᾶς βασανίζει, λαμβάνεται πάντοτε ἢ ἄπο τὸ παρεληλυθός, ἢ ἄπο τὸ μέλλον. Ὅποτεν λυπέμεθα ἔστι τὴν ἀνάμνησιν ἐνός κακῶ, ὅπως ἐδοκιμάσαμεν, ἢ ἔστι τὴν προσδοκίαν ἐνός κακῶ, ὅπως ὑποπτόμεθα, ἡ αἰτία τῆς λύπης μας εἶναι δι' ὅτι μεταφερόμενοι μετὰ τὴν φαντασίαν εἰς τὴν σιγμῶν, ἐν ἧ ἔδοκιμάσαμεν τὸ ἀλγεινὸν αἶδημα, ἢ ἐν ἧ φοβέμεθα ὅτι θέλομεν τὸ δοκιμάσει, φανταζόμεθα ὅτι τὸ αἰθανόμεθα ἤδη. Ὅποτεν ἡ λύπη μᾶς προέρχεται ἄπο τὴν ἀνάμνησιν ἐνός ἀγαθῶ ἀποβληθέντος, ἡ αἰτία ὡσαύτως εἶναι, δι' ὅτι πλάττοντες μετὰ τὴν φαντασίαν τὸ τοῖστον ἀγαθὸν παρὸν, ἰδεάζόμεθα ὅτι τὸ βλέπομεν πῶς ἤδη μᾶς ἀρπάζεται. Καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐνεώσας δυσυχίας, ἡ λύπη μας προέρχεται ὡσαύτως ἄπο τὴν εἰς τὸ παρεληλυθός καὶ τὸ μέλλον τῆς ψυχῆς μεταβάσιν· τὸ ὅποιον τῶν πρέπει νὰ λέγηται καὶ ἔστι καθεὶν ἄλλο κακὸν τῆς ψυχῆς. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μαγεία τῆς φαντασίας μᾶς προξενεῖ καθεὶν βάσανον. Ὅλα τὰ κακά μας προέρχονται ἄπο τὸ ἰδεάζεσθαι παρόντα καὶ πραγματικά ἐκεῖνα, ὅπως δὲν εἶναι παρόντα, ἢ εἶναι τὴν ἀλάχιον καὶ φαντασίαν. Λοιπὸν εἴμεθα εἰς τὴν ὀξυώσασιν τῶν Ἀργάντων· λοιπὸν τὰ κακά μας πρέπει νὰ ὀνομαθῶν ὡσαύτως φαντασιακά.

Ἴσως νὰ μὴ εἶχον ἀδίκον ὅποιος ἠθέλει κάμῃ τὸς

Κεφ. Γ'. Ἐπίρ' αὐτ' εἰς τὰ σωμα. κακά. 31

νεῖα παράγμα πρὸς βλάβωτε, αἰσῶς αὐτὸς αἰδων-
θῆ πρὸς τέτε λύπην καὶ βάσανον, ἐγὼ δὲ θέλω
ἀντιπαθεῖν ἀναφανδὸν εἰς τὴν κοινὴν χῆσιν τῶ λέγειν
ὀνομαζώνας τὸ πάθος τὸ φαντασιακόν· θέλω εἰπῆ
μόνον, ὅτι τὸ πάθος τὸ ἤρπεται ἀπὸ τῆς φαντασίας·
ἐπειδὴ φησὶται ἀπὸ τῶν εἰκόνας, ὅπῃ τῶ παρῖσαν-
ται, εὐδὲς κακῶ, ὅπῃ ἐδοκίμασεν, ἢ φοβεῖται μὴ
δοκιμάσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ἐπίρροια τῆς Φαντασίας ἐπαίω εἰς τὰ
κακά τῶ σώματος.

Μωρὸς ἤθελον εἶναι βέβαια, ὅποιος ἤθελε δι-
χυρεῖθῃ ὅτι τὰ κακά τῶ σώματος προέρχονται καὶ αὐ-
τὰ ὅλα ἀπὸ τῆς φαντασίας, καθὼς ἐφαίνοντο ὅτι
διιχυρίζοντο οἱ Στωϊκοί, οἱ ὅποιοι τὰ νόμαζον καὶ
κατ' ὀπίνοιαν κακά, καὶ ἀπέφασκον κοροσέτι ὅτι εἶναι
κακά. Ὅτι ὅμως καὶ εἰς αὐτὰ ἡ φαντασία ἔχει με-
γάλῃ μετοχῇ, τῶτο δὲ εἶναι ἴσως δύσκολον νὰ ἀ-
ποδειχθῆ.

Καὶ ὅν πρώτοις ἐπιθυμῶσα νὰ ἐρωτήσῃ καθ' ἑαυ-
τὸν ἑαυτὸν, αὐτὸ ἡ φαντασία τὸ δὲ τὸν ἔκαμε ποτὲ
νὰ νομίσῃ εὐα φυσικὸν κακὸν μεγαλύτερον, ἀπὸ ὅ,τι
ἦτον καθ' ἑαυτό. Ἐγὼ ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ σοχάζομαι,
ὅτι εἶναι πολλὰ ὀλίγοι ἐκεῖνοι, εἰς τῶς ὁποῖας δὲ
συμβῆ συχνότατα τὸ τοῖστον. Εἰς τὰ πρῶτα κακά
κακὰ ὁ φόβος αὐξάνει πολλὰ τὸ ἀληθινὸν μεγαλείον
τῶ, καὶ ὁ ἐκ τῶ προερχόμενος φόβος ἢ τῶ θανάτου,
ἢ τινὸς μακροχρονίης καὶ βασανιστικῆς ἐνοχλήματος, ἢ
τινὸς ἐλαττώματος καὶ ἀσχημίας, ὅπῃ ἔχει νὰ μᾶς
μείνῃ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα ἀπὸ αὐτὸ, εἶναι τὰ αἰτία,
ὅπῃ κάμνεν τῶ ἀδυναμίας βαρυτέρας καὶ ἀλγεινότερας.